

PROF. DR ZYGMUNT ALEKSANDER KLEMENSIEWICZ

W s p o m n i e n i e

o Prof. dr Zygmuncie Aleksandrze Klemensiewicz

Dnia 25 marca 1963 roku poniosła Politechnika Śląska oraz fizyka polska bolesną stratę. Po długich cierpieniach zmarł profesor zwyczajny dr Zygmunt Aleksander Klemensiewicz.

W wspomnieniu niniejszym, chciałbym podać, kim był i co zdziałał prof. dr Zygmunt A. Klemensiewicz.

Urodził się on dnia 24 kwietnia 1886 roku w Krakowie. Szkołę średnią ukończył w roku 1904 we Lwowie, dokąd rodzice profesora przenieśli się w roku 1892. Z kolegi studiował chemię, fizykę i matematykę na Wydziale Filozoficznym Uniwersytetu Jana Kazimierza we Lwowie pod kierownictwem profesorów: Radziszewskiego, Zakrzewskiego, Smoluchowskiego, Puzyry i Tołkoczki. Szczególny wpływ wywarł na niego prof. M. Smoluchowski, co znalazło wyraz w późniejszych zainteresowaniach prof. Zygmunta A. Klemensiewicza problemami fizyki statystycznej.

W lipcu 1908 roku otrzymał u prof. dr Stanisława Tołkoczki stopień doktora filozofii na podstawie pracy: Chlorek antymonawy jako rozczywnik jonizujący [5]. Z kolei pracuje w Politechnice w Karlsruhe w Instytucie prof. Fr. Habera, gdzie w roku 1908/9 zbudował swą słynną elektrodę szklaną [4] oraz wykonał pracę: O powstawaniu dodatnich jonów na ogrzanych metalach [6], odznaczoną przez Akademię Umiejętności w Krakowie nagrodą K. Simona. Na podstawie tej pracy habilitował się w roku 1912 we Lwowie na Wydziale Filozoficznym Uniwersytetu.

Z kolei prowadził wykłady jako docent Uniwersytetu.

W roku 1913 wyjeżdża jako stypendysta fundacji Carnegie-Curie do Instytutu Radowego Sorbony w Paryżu, by aż do wybuchu wojny pracować, jako jeden z nielicznych Polaków, pod kierownictwem Marii Skłodowskiej Curie.

Wykonał tu prace [7]. Następnie pracował jako asystent prof. Danysza w Instytucie Pasteura.

Od listopada 1919 pracuje w Politechnice Lwowskiej na Wydziale Rolniczo-Lasowym, wtedy świeżo utworzonym, początkowo jako zastępca profesora, następnie od 1 lutego 1920 jako profesor nadzwyczajny. W marcu 1923 zostaje profesorem zwyczajnym fizyki na tym samym Wydziale. W czerwcu 1923 zostaje profesorem fizyki na Wydziale Komunikacyjnym, wreszcie w roku 1937 obejmuje Katedrę Fizyki na Wydziale Chemicznym i Mechanicznym. Ponadto prowadzi wykłady na Wydziale Architektury i Ogólnym, wykłada chemię fizyczną na Politechnice i Uniwersytecie, prowadzi wykłady i ćwiczenia na kursach fotooptycznych dla lotników.

Trzykrotnie był dziekanem oraz był delegatem do Senatu i przewodniczącym Komisji Egzaminów Dyplomowych. W roku 1919 bierze udział w organizacji Wydziału Rolniczo-Lasowego Politechniki, który powstał przez przyłączenie do Politechniki Akademii Rolniczej w Dublanach i Wyższej Szkoły Lasowej we Lwowie.

W roku 1922 pracuje nad organizacją Wydziału Ogólnego Politechniki. Na Wydziale tym przewidziano trzy specjalności: matematyczną, fizyczno-chemiczną, i rysunkową. W grupie fizyki już wtedy zwrócił szczególną uwagę na ważność zagadnienia fizyki technicznej.

Równoległe z działalnością naukowo dydaktyczną prof. dr Z.A.Klemensiewicz zajmuje się sprawami taternictwa i narciarstwa, uprawiając ukochane przez siebie sporty aż do ostatniej niemal chwili życia.

W latach 1940/42 przebywa w Związku Radzieckim. W roku 1944 po przybyciu do Anglii zostaje mianowany profesorem zwyczajnym i członkiem Rady Akademickich Szkół Technicznych. Zajmuje się wtedy nauczaniem fizyki i organizacją Politechniki Polskiej w Londynie. W roku 1947 został wybrany przewodniczącym i kierownikiem Politechniki z tytułem dziekana. Politechnika Polska miała wtedy 5 wydziałów i 1000 studentów. Z kolei po reorganizacji uczelni i utworzeniu z niej Polish University College, pracuje w niej aż do zamknięcia uczelni w roku 1951.

W roku 1945 był jednym z założycieli Międzynarodowej Unii Profesorów Szkół Akademickich i przez kilka lat był delegatem do jej władz.

Do kraju wrócił 22.04.1956 i z młodzieńczym zapałem zajął się na Wydziale Mechaniczno-Energetycznym Politechniki Śląskiej organizacją specjalizacji Energetyka Jądrowa oraz Zakładu Fizyki Jądrowej. Praca profesora i współpracowników dała szybko rezultaty, bo już w około dwa lata później zos-

tażo uruchomione laboratorium z fizyki jądrowej i rozpoczął się wykład dla nowej specjalizacji.

Dnia 6.6.1959 w auli Wydziału Mechaniczno-Energetycznego Politechniki Śląskiej odbyła się w obecności władz uczelni, licznych gości i młodzieży rzadka uroczystość odnowienia doktoratu prof. dr Z.A.Klemensiewicza w pięćdziesiątą rocznicę jego promocji doktorskiej.

W roku 1960 prof. dr Z.A.Klemensiewicz przeszedł w stan spoczynku, nie przestając się dalej interesować sprawami katedry, wydziału oraz młodzieży.

Zainteresowanie naukowe prof. dr Z.A.Klemensiewicza zmieniły się w ciągu jego ponad pięćdziesięcioletniej działalności naukowej.

Chciałbym tu wymienić tylko główne kierunki zainteresowań profesora.

Pierwszą dziedziną była elektrochemia; tu należą: praca doktorska [5], praca poświęcona elektrodzie szklanej [4], praca habilitacyjna [6].

Z wymienionych prac podstawową rolę odegrała praca poświęcona elektrodzie szklanej, Zaskłgą profesora była wykazanie, że do elektrody tej w daleko szerszym zakresie stężeń jonów wodorowych, niż dla elektrody wodorowej stosuje się prawo Nernsta, wyprowadzone dla elektrody wodorowej. Konstrukcja elektrody, podana przez profesora, utrzymała się do dnia dzisiejszego.

Jak podstawowe są wyniki dotyczące tej elektrody, świadczy fakt, że elektroda ta jest do dnia dzisiejszego przedmiotem dyskusji w czasopismach i monografiach z elektrochemii [1,2,3], przy czym podkreślana jest zasługa profesora w tej dziedzinie.

Od pobytu profesora w Sorbonie zainteresowania jego kierują się w stronę promieniotwórczości, dziedziny w której pracuje wraz z uczniami przez szereg lat.

Z kolei ukazują się prace z dziedziny fizyki cząsteczkowej: w roku 1928 ukazuje się Atomistyka materii w zbiorowym wydaniu Fizyka Współczesna [8]. W roku 1938 wychodzi książka: W rojowisku cząsteczek [9].

W czasie wojny i w związku z tym z pobytom za granicą łączy się zmiana zainteresowań profesora w kierunku teoretycznym, mianowicie uogólnienia zasady Le Chateliera, na zagadnienia mechaniki, elektryczności, automatyki, a nawet problemów społecznych. Prace te wychodzą za granicę, były w Polsce trudne do otrzymania. Z tymi zagadnieniami zapoznał profesor polskich słuchaczy w dwu odczytach wygłoszonych w Gliwicach: w roku 1957 na inauguracji roku szkolnego [10] oraz w roku 1959 na inauguracyjnym posiedzeniu nowo utworzo-

nego Gliwickiego Oddziału Polskiego Towarzystwa Mechaniki Teoretycznej i Stosowanej [1]. Prace te stanowią pewnego rodzaju syntezę i podsumowanie działalności naukowej profesora.

W zmarłym tracimy wybitnego naukowca, dobrego organizatora i przede wszystkim człowieka, podchodzącego przyjaźnie do spraw młodzieży oraz swych współpracowników i kolegów.

Władze Polski Ludowej oceniając zasługi profesora dr Z.A. Klemensiewicza nadały mu Krzyż Oficerski Orderu Polski Odrodzonej.

Cytowana literatura

- [1] E.Budewski, D.Michailowa, E.Pentschewa (Sofia) - Elektrodeneigenschaften u.Widerstand von Glaselektroden aus Li_2O (25%)- BaO (8%) Glas, ZS.f.Elchem. 61, no 1, 158, 1957.
- [2] D.M. Considine - Process Instruments and Controls Handbook, Mc Graw Hill N.York 1957, M.E. Stickney: pH and pH measuring systems.
- [3] S.Glasstone - Podstawy elektrochemii PWN W-wa 1957, z wyd. amer. z r. 1951.
- [4] F. Haber Z.Klemensiewicz - Über elektrische Phasengrenzkkräfte, ZS. f. phys. Chem. 67 385-431, 1909.
- [5] Z. Klemensiewicz - Chlorek antymonawy jako roztwór jonizujący, Rozpr. Wydz. Mat. Przyrz. Ak.Umiej. w Krakowie, XLVIII. S.A. 143-164, 1908.
- [6] Z.Klemensiewicz - O powstawaniu dodatnich jonów na ograniczonych metalach. Rozpr. Ak. Umiej. S.A. 51, 159-180. 1911.
- [7] Z. Klemensiewicz - Sur les proprietes electrochimiques du Radium B et du Thorium B.Compt. Rend. Ac. Sci. Paris, 158, 1899-1901, 1914.
- [8] Z.Klemensiewicz - Atomistyka materii, Fizyka i chemia w szkole, III, 5-40, Książnica Atlas W-wa 1928.
- [9] Z.Klemensiewicz - W rojowisku cząsteczek. Biblioteka fizyczna t.6 Państw. Wyd. Książ. Szkol. Lwów 1938.
- [10] Z.Klemensiewicz - O zasadzie Le Chateliera, Hutnik, 24 no 12, 473-476, 1957.
- [11] Z.Klemensiewicz - Mechanika jako dział fizyki, ref.na inaug. zebr. G.O. Pol.Tow.Mech.Teor. i Stosow.26.2.59, Spraw. z zebrani naukowych O.G.P.T.M. T. i S. no 1,7-18.59.

Józef Szpilecki